

ALW

DE IERSE HAYSTACK
H.J.J. LEENEN

De haystack measures die hun naam ontleen aan hun vorm (hooimijt, zie afbeelding), zijn typisch Ierse maten, ook al zijn er Engelse maten die er een beetje op lijken. Die komen uit West Country en met name uit Bristol 1). Een volledige set van zeven loopt van een gallon tot een halve noggin.

Een serie Ierse haystacks

Haystacks zijn waarschijnlijk geleidelijk aan in het einde van de achttiende eeuw ontwikkeld en komen hoofdzakelijk voor vanaf het begin van de negentiende eeuw toen de firma Austen & Son in Cork er een soort 'huisstijl' van maakte. Hoewel ze niet zo erg oud zijn en de produktie ervan tot het einde van de eeuw is doorgegaan, zijn ze moeilijk te krijgen. De afgebeelde set is na vele jaren van zoeken bijeengebracht.

De meeste maten zijn vervaardigd door de al genoemde firma Austen & Son, 94 North Mainstreet in Cork 2). Het merk bestaat uit een cirkel waarbinnen een leeuw op een kroon met eronder het woord Imperial en erboven Austen & Son Cork. Beneden aan de buitenkant van de cirkel staat in een kader het adres. Soms is boven het merk een gekroonde X aangebracht. De firma Austen en Son dateert van 1806. Joseph Austen was eerder vanaf 1795 in Cork onder een ander merk werkzaam geweest 3).

Later is de naam van de firma Austen veranderd in Munster Iron Co, Cork. Volgens Cotterell veranderde het merk vanaf 1833 4).

Hall daarentegen vermeldt dat de familie Gibbings de firma Austen omstreeks 1846 heeft overgenomen en de naam Munster heeft ingevoerd 5). Gezien het overlijden van Joseph Austen in 1845 lijkt me de mededeling van Hall meer plausibel dan die van Cotterell.

Overigens zijn niet alle haystacks met Austen of Munster gemerkt. Waarschijnlijk is de oorzaak van het ontbreken van het gebruikelijke of de aanwezigheid van een ander gietersmerk dat de firma aan de North Mainstreet ook exemplaren voor andere handelaren vervaardigde 6).

Naast het merk van de tinnegieter zijn op de maten ijkmerken te vinden. Over ijkmerken vóór 1800 en tussen 1800, toen Ierland en Engeland werden verenigd, en 1826, toen de Imperial Measure werd ingevoerd, is weinig bekend. Soms werden gekroonde merken gebruikt 7).

Waarschijnlijk is na de eenwording van 1800 tot de invoering van de Imperial Measure in de Ierse ijkmerken, voor zover die al werden gebruikt, niet veel veranderd. Na de regeling van de Imperial Measure in 1826 komen ijkmerken met harpen, kronen en koninklijke initialen VR (Victoria Regina, de regering van Koningin Victoria duurde van 1837 tot 1901) in gebruik. De supervisie berustte bij counties en steden. Omdat een verwijzing naar stad of gebied niet vereist was, werd in 1835 bepaald dat het merk naar het bestuurlijk district moest verwijzen. In 1860 werd het toezicht op gewichten en maten opgedragen aan de Irish Constabulary en in 1878 kwam de Weights and Measure Act tot stand. In die wet werden districtnummers die verwijzen naar gebied en inspecteur, ingevoerd. De nummers werden tussen 1882 en 1891 uitgegeven. Voor Cork, waar Austen/Munster gevestigd was, golden de districtnummers 17/18, 19, 22, 23 en 25. Toen in 1922 de vrije staat Ierland tot stand kwam, bleef het nummersysteem ongewijzigd. Wel werden koninklijke initialen vervangen door de letters SE (Soarstat Eireann, Ierse Vrijstaat).

De grootste afgebeelde maat, de gallon, heeft een gekroonde X boven het Austen-merk. Gezien dit gietersmerk is de maat van vóór 1846. De ijkmerken aan de binnenkant van de kraag zijn jammer genoeg onherkenbaar.

Ook in de halve gallon is het Austen-merk geslagen en ook bij deze maat zijn de ijkmerken onleesbaar. Aan de buitenkant van de kraag is een eigenaarsnaam gegraveerd: L. Mich Carroll Kilfinnane.

Ook de quart heeft het Austen-merk. Op de buitenkant van de kraag staan een gekroond VR-merk met de letters WR en C dat een ijkmerk van Cork van na 1826 (Imperial Measure) is, een tweede merk van een Cork-district van na 1878 (nr. 25, Fermoy), een SE-merk dat na 1922 is ingeslagen en een ander half afgedrukt merk waarvan alleen de R zichtbaar is en dat op George (GR), Victoria (VR) en Edward (ER) kan slaan. De maat die van vóór 1846 (invoering Munster-merk) dateert, is dus tot na 1922 geijkt. Verder draagt zij op de binnenkant van de kraag het ijkmerk van Longford (nr. 46) 8).

De daarop volgende maat heeft ook het Austen-merk maar geen ijkmerken. Dat zou kunnen betekenen dat hij van vóór 1826 toen de Imperial Measure werd ingevoerd, dateert, maar ook dat hij alleen voor huishoudelijk gebruik of als sierstuk heeft gediend.

De pint heeft een harpachtig merk dat door Austen ook wel werd gebruikt 9). In de kraag staan ijkmerken, de districtnummers 18 en 19 (Bandon) verwijzen naar Cork. Verder is het nummer 16, waarvan ik geen gegevens heb, ingeslagen en zijn een onvolledig getal en een aantal onherkenbare merken aanwezig.

De gill heeft het Muster-merk en dateert dus van na 1846. Van het nummermerk is alleen de 9 leesbaar en het andere merk is niet herkenbaar.

De half noggin, tenslotte, heeft weer het Austen-merk, terwijl ijkmerken ontbreken.

De maten hebben allemaal een verschillende geschiedenis en zijn tevoren nooit als een serie bijeen geweest. De heer L. Mich Carroll Kilfinnane zal niet hebben kunnen bedenken dat zijn haystack nog eens als deel van een andere serie in Nederland terecht zou komen.

Noten

1. Howard Herschel Cotterell, Adolphe Riff and Robert Vetter, National types of old pewter, 1952, Weathervane Books, New York, pag. 14; A. Peal, British pewter, 1973, Peebles Press, pag. 168.
2. Howard Herschel Cotterell, Old pewter its makers and marks, negende druk, 1975, Charles E. Tuttle Company, Rutland, Vermont, vermeldt op pag. 151, merk nr 153, onjuist dat de firma op huisnummer 54 gevestigd was.
3. Cotterell o.c. nr. 152.
4. Cotterell o.c. pag. 271, merk nr. 3334.
5. D.W. Hall, Irish pewter, A history, Pewter Society, 1995. Aan deze publikatie heb ik veel gegevens ontleend.
6. Hall o.c. pag. 44.
7. Hall o.c. pag. 37.
8. Het nummer 46 is ook gebruikt voor Londonderry.
9. Hall o.c. pag. 64, nr. 11.